

Sociálně-ekologická smlouva pro postpandemickou Evropu

Article by Philippe Pochet

June 10, 2021

Pandemie covidu-19 a následná ekonomická krize vehnaly miliony lidí do finanční nejistoty. Evropská unie ve spolupráci s jednotlivými členskými státy spustila bezprecedentní podpůrné programy na ochranu pracovních míst a zmírnění ekonomického propadu. Časopis Green European Journal hovořil s Philippem Pochetem, předsedou Evropského odborového institutu, o dopadech pandemie na pracující v celé Evropě. Krize sice vytvořila nebývalou příležitost k pozitivní změně, neměli bychom však usínat na vavřínech. Ke skutečné celoevropské obnově bude zapotřebí nová „sociálně-ekologická smlouva“, která bude zahrnovat otázky nerovnosti, klimatu i digitální ekonomiky.

Green European Journal: Kromě zdravotní krize přivedla pandemie i krizi sociální a ekonomickou. Jaký má covid-19 dopad na evropské platy a zaměstnanost?

Philippe Pochet: Hlavním rozdílem oproti ekonomické krizi v letech 2008 až 2013 byl dopad současné krize na jednotlivá odvětví. Kulturní sektor a sektor služeb jsou pandemií téměř naprosto ochromeny, zatímco například finanční průmysl zůstal téměř nezasažen. Rozdílnost je znát i napříč státy, krize totiž dopadla hůř na země, které jsou více závislé na turismu. Naopak míra zaměstnanosti v Evropě klesla méně, než se očekávalo — především díky úspěšným vládním programům, jako je kurzarbeit. Během minulé ekonomické krize využilo kurzarbeitu jen několik zemí, například Německo. Nezaměstnanost tedy v současnosti nevzrostla tak razantně, nicméně k nárůstu došlo. Od začátku pandemie opustilo evropský pracovní trh asi pět milionů pracujících. Otázkou zůstává, co se bude dít, až podpůrné programy skončí — což může nastat už v létě 2021, pokud bude v tu dobu pandemie dostatečně pod kontrolou.

Nejzásadnějším dopadem krize ale podle všeho bude nárůst ekonomické nerovnosti. Někteří zaměstnanci v současnosti pracují z domova a výdaje jim klesly, daří se jim spořit. Jiní ale žili v nejistotě už před pandemií a příjmy jim teď dále klesají. Programy jako kurzarbeit jsou sice lepší než podpora v nezaměstnanosti, kompenzují ale jen padesát, šedesát, nanejvýše osmdesát procent běžné výplaty. Mnoho lidí potřebuje výplatu celou, nedisponuje dostatečnými finančními rezervami. Z krize vyjdeme rozdělení: někteří s úsporami a jiní zcela bez prostředků. Dopady krize na nezaměstnanost a na růst nerovnosti jsou ale pořád nejisté, více se projeví v nadcházejících měsících.

Nakolik se během zdravotní krize odborům daří prosazovat na jednáních s vládami zájmy pracujících?

Ve většině evropských zemí — s výjimkou například Maďarska nebo Polska — pozorujeme návrat odborů do role silného vyjednavče. Už neplatí argumenty, že odbory jsou

konzervativní nebo že chtějí omezovat svobody. Ještě donedávna přitom Generální ředitelství pro finance (instituce Evropské komise odpovídající evropskému ministerstvu financí, pozn. red.) prosazovalo názor, že zdravý pracovní trh musí být co nejflexibilnější, s nízkou minimální mzdou a slabými odbory. Mezinárodní organizace jako OECD naopak už před pandemií namítaly, že odbory se svými tradičními cíli rovnosti a sociální spravedlnosti mají na ekonomiku pozitivní vliv.

Naopak míra zaměstnanosti v Evropě klesla méně, než se očekávalo — především díky úspěšným vládním programům, jako je kurzarbeit. Během minulé ekonomické krize využilo kurzarbeitu jen několik zemí, například Německo.

Dnes už je zřejmé, že komunikace s odbory je k řešení krizí nutná. Také hnutí jako francouzské Žluté vesty ukázaly důležitost odborů při vyjednávání. Bez přítomnosti vyjednávačů se vládám nedaří vést dialog a dosáhnout kompromisu.

Jaké jsou v této fázi pandemie největší obavy odborů?

Největší obavu máme z návratu politiky „utahování opasků“. V letech 2008 až 2010 byly hlavními hesly investice a zelené keynesiánství. A pak najednou v letech 2010 až 2011 přišly extrémní škrty a návrat neoliberalismu. Pokud cesta z krize povede zpět do světa starých ekonomických pořádků, veřejné zadlužení může opět posloužit k ospravedlnění politiky úsporných opatření. Možná se tak nestane hned v roce 2021, ale už dnes slyšíme hlasy z některých neoliberálních politických stran, hovořící o „udržitelnosti dluhu“.

Druhá obava plyne z nejistoty ohledně změn na úrovni Evropské unie. Evropské půjčky, založení krizového fondu obnovy a rozšíření unijního rozpočtu jsou vítanými kroky, jejichž podpora například ze strany Německa je nová a překvapivá. Podpůrné programy ale nejsou zakotveny v zákoně — zatím byly přijaty na rok nebo dva, nanejvýše tři. Stačí, aby Německo změnilo názor — a nezapomínejme, že zemi na podzim čekají volby — a s programy je konec. Abychom zabránili návratu starých pořádků, musíme dokončit změny měnové politiky a ekonomické spolupráce, které během pandemie započaly.

Evropské půjčky, založení krizového fondu obnovy a rozšíření unijního rozpočtu jsou vítanými kroky, jejichž podpora například ze strany Německa je nová a překvapivá.

Třetí obava souvisí s velikou otázkou, jak bude svět po covidu-19 vypadat. Jak bude zelená transformace vypadat ve skutečnosti? A nakolik bude spravedlivá? Spravedlnost není jen záležitostí kompenzace polských havířů, ale i milionů zaměstnanců evropského

automobilového průmyslu. Zelená transformace bude mít rozsáhlé dopady na všechny sektory, v některých zapříčiní růst a v jiných úpadek. Je zapotřebí vést o budoucnosti otevřenou debatu. Snadno se řekne — transformace bude spravedlivá, Evropská unie vytvoří krizový fond obnovy činící dvě nebo tři procenta HDP a vše bude v pořádku. Realita ale bude komplikovanější.

V unijní politice pozorujeme zásadní změny: programy na kurzarbeit ve výši sto miliard eur a podpora investic ve výši 750 miliard eur, vše prostřednictvím unijních půjček. Jak můžeme snahy o sociálněji Evropu zabezpečit a rozšířit?

Změna nastává, když jsou ideje přetaveny v instituce, protože právě instituce přinášejí mocenskou stabilitu. Nejpřímější cestou by byla úprava primárního evropského práva, která je ale dost náročná. Musíme najít způsob, jak pozitivní změny dostatečně zakotvit, aby o nich nerozhodovaly příští volby, příští krize. Komise o utváření budoucnosti Evropy — která se seje hned, jak to zdravotní situace dovolí — představuje šanci prodiskutovat naše představy o dalším směřování unijní integrace. Debata o budoucnosti Evropy je nutná. Ekonomové se shodují, že měnová unie se bez konsolidace dřív nebo později rozpadne.

Další oblastí sociální politiky je nerovnost. Evropská komise řeší nerovnost jen okrajově, přitom je to ústřední otázka pro evropský sociální smír. Unijní smlouva původně zněla: nebude sice existovat celoevropský sociální stát, všichni pracující ale budou mít stejná práva a podmínky. Ani to už ale od poloviny devadesátých let neplatí — stačí se podívat na takzvané „posted workers“ („vysílané pracovníky“). Fenomén, kdy společnosti posílají své zaměstnance do zahraničí, se stal nástrojem ovlivňování mezd a práv skrze hospodářskou soutěž. Dnes vidíme snahy o návrat k původní evropské myšlence, tedy větší pracovní rovnosti v rámci jednotlivých států. Nedávná reforma evropské směrnice o „posted workers“ soutěž mezi běžnými pracujícími a pracovníky „vysílanými“ omezuje. Evropská unie se také snaží o tvorbu nových unijních pravidel týkajících se minimální mzdy a mzdové struktury. Řešit je třeba i další aspekty sociálních práv, například možnost kolektivního vyjednávání OSVČ nebo poměr sil mezi velkými digitálními platformami typu Uber a jejich zaměstnanci. Evropská komise by měla všechny tyto náročné otázky vztahovat především k rovnosti jakožto základní hodnotě. Důvěru v Evropskou unii neobnovíme bez řešení otázky nerovnosti — natožpak ekologickou krizi, před níž staneme hned vzápětí.

Jaké jsou nejdůležitější sociální zákony, kterými se Evropská unie momentálně zabývá?

Nejdůležitější je směrnice o minimální mzdě. Dřív byla minimální mzda vnímaná jako překážka v růstu ekonomiky, teď jde Evropa opačným směrem takzvané „mzdové konvergence“. Evropská komise navrhuje nastavit hranici, pod kterou výše minimální mzdy nebude smět klesnout. Spodní hranice by se přímo odvíjela od průměrné mzdy v jednotlivých členských státech, což vyvolá potřebnou diskuzi o rozdílné životní úrovni v západní a východní Evropě. Minimální mzda činící šedesát procent mzdy průměrné by se například v Bulharsku rovnala sumě tří set eur, což je opravdu málo. Dál se směrnice zabývá otázkou odborového „kolektivního vyjednávání,“ tedy možnosti zaměstnanců vyjednat si vyhovující pracovní podmínky. Podle nového návrhu by se možnost kolektivního vyjednávání mohla týkat až sedmdesáti procent všech evropských zaměstnanců. V Rakousku, Belgii a Francii jsou odbory silné a kolektivní vyjednávání se týká téměř všech pracujících, což ve zbytku Evropy převážně neplatí. Směrnice by tak mohla vytvořit

instituce potřebné k vyrovnání poměru sil mezi zaměstnanci a zaměstnavateli.

Dále by směrnice změnila samotné zaměření hospodářské soutěže. Boj o mzdy a pracovní podmínky by měl ustoupit do pozadí a naopak do popředí by se dostala soutěž o inovativnost — vyšší mzdy totiž k inovaci a důrazu na kvalitu vedou. Reformy obsažené ve směrnici tak představují novou vizi pro Evropu, vizi společnosti založené na kvalitních produktech s dlouhou životností, které se navíc dají recyklovat. V zákonu jde o víc než minimální mzdu, vytvořit by měl celkově nové podmínky výroby i služeb. Jde o jakousi „ochutnávku“ sociálního smíru budoucnosti.

Je tedy zřejmé, že rozšíření sociálních práv úzce souvisí s rozvojem zelené průmyslové strategie. V únoru Evropská konfederace odborových svazů a Evropský odborový institut pořádaly konferenci na téma nové „sociálně-ekologické smlouvy“. Co by taková smlouva znamenala a co by mělo být jejím obsahem?

Základní myšlenkou smlouvy je o vytvoření silné instituce, která je závazná, dlouhotrvající a lidé se k ní přidají dobrovolně. Po druhé světové válce existovala v západní Evropě smlouva sociální. Dnes musíme hranice takové smlouvy posunout. Krizi související se změnami klimatu a ztrátou biodiverzity už nelze považovat za okrajovou. A nemůžeme se spokojit ani s úzkou definicí klimatické změny, která se zabývá pouze solárními panely a větrnými elektrárnami — to by bylo vzhledem k rozsahu ekologické krize nedostatečné. „Sociálně-ekologická smlouva“ tak debatu rozšiřuje o klíčovou otázku, v jaké společnosti chceme žít. V abstraktním pojetí: co bychom měli urychlit a co zpomalit? Odbory takovou diskuzi vést chtějí. Neodbydeme ji přístupem ve stylu: „Evropská komise dělá víc sociální politiky a všichni chtějí spravedlivou transformaci, vše je vyřešeno.“ Chceme reálnou diskuzi o budoucnosti a otázkách nerovnosti, klimatu a digitalizace. Diskuzi, která přiznává konsensus i nesouhlas, která se zabývá komplexními problémy až do technických detailů, která zajistí posun od myšlenek k činům.

Důvěru v Evropskou unii neobnovíme bez řešení otázky nerovnosti — natožpak ekologickou krizi, před níž staneme hned vzápětí.

Odbory se tedy nyní zabývají i jinými tématy než mzdami a zaměstnaností — neustupují tak od svých tradičních požadavků?

Dějiny odborových hnutí jsou dějinami boje za vyšší mzdy. Odboráři se ale vždy zabývali i otázkami demokracie na průmyslovém pracovišti nebo (nejen) Marxovými tezemi o odcizení, výrobě, družstevnictví, kvalitě práce. Tím nechci říct, že jsou odbory nějakým ekologickým hnutím, to jistě nejsou — ale existuje dlouhá tradice odborářů řešících hodnotu práce, její podstatu, možnosti autonomie atd. Tento směr myšlení sice nebyl v poválečných letech mezi odbory vždy dominantní, mohl by se ale znovu oživit. Odborářský odkaz, sdílený všemi zeměmi patřícími do odborového hnutí, dnes vyvstává silněji než dřív — a ve spojení s neodborovými zájmy může sloužit jako výchozí bod rozpravy o budoucnosti. Odbory budou vždy bránit zájmy pracujících, existují ale rozdílné názory, jak toho nejlépe dosáhnout. Řešit pouze mzdy by byl zjednodušený narativ, v dnešním světě je vše

komplexnější. Pro pracující je podstatná i účast při rozhodování, autonomie, důstojnost.

Už dříve jste v Green European Journal volal po větší spolupráci mezi odbory a ekologickými hnutími. Jsme na dobré cestě?

Stále máme před sebou spoustu práce, protože tradice a složení těchto dvou skupin jsou rozdílné, pokrok je ale znát. Ekologičtí aktivisté vnímají důležitost sociálního rozměru, odboráři zase důležitost rozměru ekologického. Nyní musíme myšlenky, na kterých se shodneme — například spravedlivou transformaci —, proměnit v činy. Takový posun je složitý a zajisté vyvolá zajímavou diskuzi. Už dvacet let například víme, že takzvaný „retrofitting“ (doplnění starých technologií o nové, pozn. red.) ve stavebnictví je dobrý pro klima i pro pracovní trh —přesto však jeho využití zůstává okrajové. Vlády také pořád slibují vytvoření půl milionu ekologických pracovních míst ve stavebnictví, nakonec je to spíš padesát tisíc. Každých deset let dospějí státy k obsáhlé dohodě ohledně dalšího směřování, ale co z ní skutečně vzejde? Musíme projekty především dotahovat do konce.

*Debata o digitalizaci a umělé inteligenci
směřuje momentálně zcela jinam než debata
o nové sociálně-ekologické smlouvě, bude
nutné je nějak propojit.*

Ještě jednou k otázce sociálně-ekologické smlouvy. Jak realita prohlubující se nerovnosti a možný návrat politiky „utahování opasků“ ovlivňuje naději na pocovidovou Evropu zelenější a spravedlivější?

Pandemie vytvořila příležitost, aby se nové, dříve radikální myšlenky staly „novou normalitou“. Taková nebývalá příležitost potrvá ještě další dva, tři roky. Stačí se podívat na Bidenovu vládu ve Spojených státech. Biden je ryzí centrista z Demokratické strany, která sama nikdy nebyla skutečně levicová, ale už jeho první kroky v úřadu znamenaly razantní zlepšení sociální i ekologické politiky. Nesmíme ale být naivní. Pandemická krize jen prohloubila nerovnosti a příležitost pro změnu je omezená zájmy mocných. Byla by chyba podlehnout dojmu, že všechno jde správným směrem — sociální vyloučení roste a investice nejbohatšího procenta společnosti do akcií jsou na vzestupu. Nulové úrokové sazby umožnily obchodu s akcemi nekontrolovaně růst a sílit i během roku poznamenaného obecným ekonomickým propadem. Tomu musíme věnovat pozornost. Vnímáme sice posun v politických postojích, jak moc se ale změnilo reálné rozložení sil ve společnosti?

Také technologické společnosti během pandemie rostly na hodnotě a na síle. Nechybí digitální aspekt v debatě o plánu obnovy a evropském Green New Deal?

Debata o digitalizaci a umělé inteligenci směřuje momentálně zcela jinam než debata o nové sociálně-ekologické smlouvě, bude nutné je nějak propojit. Evropská komise má dvě priority, ekologickou a digitální, které spolu vůbec nekomunikují. Jaký dopad bude mít digitální budoucnost na klima? O tom zkrátka diskuze neprobíhá.

Pierre Charbonnier nedávno označil evropskou víru v budoucí spolupráci ekologie a sociální politiky za naivní. Chtěli bychom sloučení toho nejlepšího ze sociální politiky a toho

nejlepšího z ekologické politiky. Samozřejmě existují i další modely — například Bidenův zelený kapitalismus nebo čínská zelená totalita. Některé možnosti jsou víc řízené státem, jiné trhem. A není vůbec jasné, která ze soupeřících vizí zelené transformace nakonec zvítězí. Proto Evropa potřebuje všechny tyto složité otázky propojit do souhrnné debaty, která se bude zabývat oblastí sociální, ekologickou i ekonomickou.

Philippe Pochet is general director of the European Trade Union Institute (ETUI), professor at the Université catholique de Louvain, and associated researcher at the Interuniversity Research Centre on Globalization and Work (CRIMT, Montreal). Prior to joining ETUI in 2008, he was director of the Observatoire social européen for 16 years.

Published June 10, 2021

Article in Czech

Translation available in English, Estonian

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/predseda-evropskych-odboru-evropa-potrebuje-novou-socialne-ekologickou-smlouvu/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe. In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space. Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.